MARMARA ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ

EŞYA HUKUKU PRATİK ÇALIŞMA 5

(Haksız Zilyedin Sorumluluğu)

OLAY

(A)'ya bir arkadaşı tarafından hediye edilmiş olan elektrikli bisiklet, bir gece (B) tarafından çalınır. (B) aracı, kendisinin hırsızlıkla iştigal ettiğinden haberdar olmayan komşusu (C)'ye piyasadaki ederine yakın bir fiyat karşılığında 01.03.2018 tarihinde satar ve teslim eder. (C), aracın beklemekten bozulmuş olan lityum bataryasını 1.000 TL karşılığında değiştirir; ayrıca aracın boyasında herhangi bir eskime olmamasına rağmen 500 TL karşılığında kırmızı renge boyatır. Elektrikli bisikleti hem kendisi kullanır hem de mahalledeki çocuklara saatlik olarak kiralayarak toplam 800 TL gelir elde eder. İşler yolunda gitmekteyken 01.07.2018 tarihinde (C), komşusu (B)'nin hırsızlık şüphesiyle tutuklandığını haber alır. Bu durum kendi aracının durumuna ilişkin kuşkulanmasına sebep olur. Nitekim aynı gün (B) ile yaptığı görüşmede aracın çalıntı olduğunu öğrenir fakat asıl malikin kim olduğunu bir türlü tespit edemez. Bu arada elektrikli bisikleti kullanmaya devam eden (C), bir kaza yapar ve kaza neticesinde aracın değeri 1.000 TL düşer. Yapılan teknik incelemede, (C)'nin kazanın oluşumunda herhangi bir kusuru bulunmadığı anlaşılır.

SORULAR

Soru 1. Elektrikli bisikletin (C)'nin elinde olduğunu bir tesadüf eseri öğrenen (A)'nın açacağı dava çerçevesinde (C)'ye yöneltebileceği iade talebinin kapsamını belirleyiniz. Özellikle aracın değerinin kaza neticesinde 1.000 TL düşmüş olmasını ve aracın 800 TL karşılığında kiralanmış olmasını göz önünde bulundurunuz.

Soru 2. (A), (C)'den aracı şahsen kullanmış olması sebebiyle herhangi bir tazminat talep edebilir mi? 01.07.2018 tarihinden öncesi ve sonrası için ayrı ayrı değerlendiriniz.

Soru 3. (C), eşya için yaptığı giderlere ilişkin olarak (A)'dan herhangi bir talepte bulunabilir mi? Meydana gelen kazada elektrikli bisiklet tamamen telef olmuş olsaydı ve bu sebeple iadenin gerçekleşmesi mümkün olmasaydı yanıtınız değişir miydi? Açıklayınız.

CEVAP ANAHTARI

1. (A)'nın (C)'ye iade yöneltebileceği iade yükümlülüğünün kapsamını belirleyebilmek için öncelikle (C)'nin iyiniyetli mi yoksa kötüniyetli mi haksız zilyet olduğunu tespit etmek gerekir.

Zilyetliğinin haksız olduğunu bilmeyen veya bilebilecek durumda olmayan zilyet iyiniyetli sayılır. Buna karşılık, zilyetliğinin haksız olduğunu bilen veya gerekli özeni göstermiş olsaydı, bunu öğrenebilecek olan zilyet kötüniyetli haksız zilyettir.

Olayımızda, 01.03.2018 tarihinde elektrikli bisikleti satın alan (C), iyiniyetli haksız zilyettir. Ancak 01.07.2018 tarihinden itibaren ise gerçek durumu öğrenmesi sebebiyle kötüniyetli haksız zilyettir.

Bu bağlamda, (C)'nin zilyetliğinin iyiniyetli sürdüğü devre için iyiniyetli zilyetlik, öğrendikten sonraki süreç için (01.07.2018 tarihi ve sonrası) kötüniyetli zilyetlik hükümleri uygulanır.

İyiniyetli haksız zilyet, iade anında mal ne durumda ise bunu o haliyle geri verir. Mal kısmen elinden çıkmış ise kalan kısmını verir. Malın kaybedilmesi, yok olması, hasara uğraması durumunda iyiniyetli haksız zilyedin geri verme yükümlülüğü sona erer. Malın yok olmasında veya hasara uğramasında iyiniyetli zilyedin kusurlu olup olmaması önem taşımaz.

<u>Aracın kiralanarak 800 TL kira geliri elde edilmesi;</u> Aracın kiralandığı esnada (C) iyiniyetli haksız zilyet konumundadır. Dolayısıyla TMK md.993-994 hükümleri uygulama alanı bulur.

Madde 993- *İyiniyetle zilyedi bulunduğu şeyi, karineyle mevcut hakkına uygun şekilde kullanan veya ondan yararlanan zilyet, o şeyi geri vermekle yükümlü olduğu kimseye karşı bu yüzden herhangi bir tazminat ödemek zorunda değildir.*

İyiniyetli zilyet, şeyin kaybedilmesinden, yok olmasından veya hasara uğramasından sorumlu olmaz.

Olayımızda (C) mülkiyet hakkına dayanarak, mevcut hakkına uygun şekilde malı kullanmış ve ondan yararlanmıştır yani kira bedelini tahsil etmiştir. Dolayısıyla, (A)'ya kira geliri olarak elde ettiği 800 TL'yi iade yükümlülüğü yoktur.

<u>Kaza sonucunda aracın değerinin 1000 TL düşmüş olması;</u> Söz konusu kazanın yaşandığı esnada (C)kötüniyetli haksız zilyet konumundadır. Dolayısıyla, TMK md.995 hükmü uygulanır. Ancak olayımızda (C), malın çalıntı olduğunu öğrenen (C) malı kime iade edeceğini tespit edememiştir ve hasar bu dönemde meydana gelmiştir.

TMK md. 995: *İyiniyetli olmayan zilyet, şeyi kime geri vereceğini bilmediği sürece ancak kusuruyla verdiği zararlardan sorumlu olur.*

Söz konusu düzenleme gereğince, (C) kaza yaptığı sırada bisikleti kime vereceğini tespit edemeyen kişi konumundadır ve kazanın meydana gelmesine kusuru bulunmamaktadır. Dolayısıyla, TMK md.995/III gereğince, (A),(C)'den 1000 TL'nin ödenmesi için talepte bulunamayacaktır.

2. (A)'nın (C)'den aracı şahsen kullanmış olması sebebiyle herhangi bir tazminat talep edip edemeyeceği noktasında ikili bir ayrım yapılmalıdır:

01.07.2018 tarihi öncesinde, (C) iyiniyetli haksız zilyet konumunda olduğu için, TMK md.993 gereğince mülkiyet hakkına sahip olduğu düşüncesiyle malı kullandığı ve ondan yararlandığı için herhangi bir tazminat ödemekle yükümlü tutulmaz.

01.07.2018 tarihi itibariyle kötüniyetli haksız zilyet konumundadır. Kötüniyetli haksız zilyet, elde ettiği kullanım yararından (ecrimisil) ve elde etmeyi ihmal ettiği kullanım yararından da (ecrimisil) sorumludur.

Kötüniyetli haksız zilyet (C), zilyet olduğu eşyayı bizzat kullanması sebebiyle doğan kullanma yararının objektif piyasa değerini tazmin etmekle yükümlüdür. Kullanım yararında doktrinde ve uygulamada "ecrimisil sorumluluğu" olarak adlandırılmaktadır.

Tazminatın hukuki dayanağı doktrinde ve uygulamada tartışmalıdır:

- YİBK 23/44, 09.12.1931 Tarihli kararında, haksız fiil görüşünü reddetmiş ve ecrimisil için açılan tazminat davalarında 10 yıllık genel zamanaşımı süresini uygulamıştır.
- YİBK 1937/29 E., 1938/10 K., 25.05.1938 Tarihli kararında, kötüniyetli haksız zilyedin ödeyeceği ecrimisil tazminatı kira bedeline benzetilmiş ve kira bedeli gibi 5 yıllık zamanaşımı süresine tabi tutulmuştur.
- YİBK E.22, K.4, 08.03.1950 Tarihli kararında, bu görüşten dönmüş ve ecrimisilin kiraya benzetilemeyeceğini, bunun bir haksız fiil sayılması gerektiğini ve bu sebeple ancak bir zarar meydana gelirse tazmin ettirileceğini kabul etmiştir. Bu karara göre, bir kimsenin kiraya vermediği veya vermeyeceği bir taşınmazı diğer kimse işgal eder ve kullanırsa, ortada bir zarar olmadığı için tazmini de gerekmez.

Doktrinde de ecrimisilin hukuku niteliği tartışmalıdır:

- Bir görüşe göre haksız fiil tazminatıdır.
- İkinci görüşe göre sebepsiz zenginleşmedir.
- Üçüncü görüşe göre, kötüniyetli zilyedin eşyayı bizzat kullanması sonucunda elde ettiği veya elde etmeyi ihmal ettiği ürünler kavramı içinde ele alınmalıdır.
- Ecrimisil konusunda bir hukuk boşluğu vardır. Hakim boşluğu TMK md.1 hükmüne dayanarak doldurmalı ve zamanaşımı bakımından haksız fiil hükmünü (TBK md.72) uygulamalıdır.

Ecrimisil davalarında tazminatın esası haksız fiil esasına dayandırıldığı halde, uygulamada zamanaşımı bakımından kira alacaklarına ilişkin 5 yıllık zamanaşımı süresi uygulanmaktadır ve bu husus doktrinde eleştirilmektedir.

3. Sorunun birinci kısmında iyiniyetli (C)'nin yaptığı masrafların niteliğini tespit etmek gerekir.

Eşyaya yapılan masraflar; zorunlu, yararlı ve lüks masraflar olarak üçe ayrılır. Bir giderin hangi kategoriye girdiği somut olayın şartları dikkate alınarak objektif olarak tespit edilir.

Zorunlu masraf; eşyanın ekonomik tahsis gayesine uygun olarak varlığını koruması ve bu gayeye uygun olarak yararlanma imkânını korumasını ve devam etmesini sağlayan harcamalardır.

Yararlı masraf; Zorunlu olmamakla birlikte eşyanın objektif piyasa değerini arttıran veya kendisinden beklenen ekonomik verimi arttıran giderlerdir.

Lüks masraf; Zorunlu ve yararlı giderler dışında kalan harcamalardır.

Bu bilgiler ışığında, bozulmuş olan lityum bataryasını 1000 TL'ye değiştirmesi zorunlu masraftır. Bu zorunlu gideri TMK md.994 gereğince (A)'dan talep edebilir ve bu gider kendisine ödeninceye kadar malı geri vermekten kaçınabilir. Bu yetkinin hapis hakkından en temel farkı, giderlerini tahsil edemeyen zilyedin malı sattırarak bunların karşılığını elde etme imkanının bulunmamasıdır. İyiniyetli zilyet, eşyadan elinde bulundurduğu süre içerisinde doğal veya hukuki ürünlerinden yararlanmış ise bu yararlanma miktarı giderler sebebi ile ödenecek olan tazminat miktarından düşülür. TMK m. 994/3 hükmü uyarınca, zilyedin elde ettiği ürünler, yaptığı giderler sebebi ile doğan alacaklarına mahsup edilir. Burada bağımsız bir alacak hakkı tanınmamış olup bu mahsup etme durumu bir itiraz teşkil eder bu nedenle

hakim gerekli araştırmayı ve mahsubu yapmakla yükümlü olup talep edilmesini beklemesi gerekmemektedir. Dolayısıyla, (A) bisikletin kullanımı sonucu elde ettiği kira gelirine ilişkin mahsup talebinde bulunabilir ve hakim tazminata mahsup talebini dikkate alarak hükmeder.

Herhangi bir eskime olmamasına rağmen, aracın kırmızı renge boyatılması için 500 TL ödenmesi ise lüks masraftır. TMK md.994/II gereğince, bu giderler için tazminat istenemez. Ancak, şeyin geri verilmesinden önce kendisine bu giderler için bir tazminat önerilmezse, kendisi tarafından o şeyle birleştirilen ve zararsızca ayrılması mümkün bulunan eklemeleri o şeyi geri vermeden önce ayırıp alabilir. Ancak olayımızda yapılan masraf niteliği itibariyle söküp alma hakkının kullanılmasına elverişli değildir.

Sorunun ikinci kısmında meydana gelen kazada elektrikli bisiklet tamamen telef olmuş olsaydı ve bu sebeple iadenin gerçekleşmesi mümkün olmasaydı, bu durumda masrafların istenip istenmeyeceğine ilişkin farklı görüşler vardır:

Birinci görüş: Gideri yapılacak olan eşya sonradan yok olmuş olsa ya da gider yapılan eşyaya ilişkin koruyucu tedbirler beklenen sonucu vermemiş olsa dahi, zorunlu giderler talep edilebilir.*(Gökhan hoca bu görüştedir)*

İkinci görüş: Eğer malın geri verilmesi mümkün olmuyorsa, mal için yapılan giderler de talep edilemez.*(Oğuzman bu görüştedir)*